

השפעות נסיגת מדינת הרווחה:

כיצד התמודדו נשים עם שלילת גימלת הבטחת הכנסה
במהלך תוכנית מרווחה לעבודה בישראל?

עבודת גמר לתואר מוסמך במדיניות ציבורית

בהדרכת: ד"ר שרה הלמן
פרופ' דוד לוי פאור

אפריל 2011

תקציר

מחקר זה עוסק בדרכי ההתמודדות של נשים עם חיים בעוני קיצוני, בעיקר במצב המשברי של אובדן רשת המגן הסוציאלי. המחקר בוחן את האסטרטגיות שנשים אלו נוקטות כדי להתמודד עם משאבים מוגבלים ושואל מה מקומן של רשתות חברתיות בהבטחת קיומן, ואילו משאבים מגוייסים באמצעות הרשתות השונות. תיאורית הרשתות החברתיות שעומדת בבסיס מחקר זה שואפת להסביר את יכולת ההישרדות של הנשים באמצעות קשרים חברתיים העומדים לרשותן תוך התייחסות להשפעות מקרו כלכליות ופוליטיות שיש על סביבה זו. מחקר זה נבחן בעיקר לאורה של השפעת תוכנית מהל"ב, תוכנית 'מרווחה לעבודה' הישראלית המהווה אחד הסממנים לנסיגת מדינת הרווחה בישראל.

המחקר מבוסס על ראיונות עומק חצי מובנים עם 11 נשים להן נשללה קצבת הבטחת הכנסה במהלך השתתפותן בתוכנית מהל"ב ("תכנית ויסקונסין"). ממצאי המחקר מצביעים על קיומן של רשתות פורמאליות ובלתי פורמאליות המעניקות לנשים תמיכה חברתית. המחקר מראה כי הרשת החברתית של המשפחה הגרעינית באופן משמעותי מעניקה תמיכה רבה יותר מאשר הרשתות האחרות. על אף האמצעים הדלים העומדים לרשות הנשים, הם אלו שמעניקים סיוע בשעת משבר ומצוקה. נוכחותן של רשתות חברתיות פורמאליות כמו המדינה וארגוני מגזר שלישי מצומצמת והן אינן מצליחות להעניק תמיכה מספקת לנשים ומשפחתן ואת מקומן תופסת הרשת המשפחתית. נמצא כי הנשים עושות שימוש במגוון אסטרטגיות הישרדות בחיי היום יום, אסטרטגיות להרחבת המשאבים הקיימים ואסטרטגיות לניהול יעיל של התקציב המצומצם. מסקנות המחקר עומדות בשורה אחת עם העולם המחקרי שעוסק בהתמודדות אנשים החיים בעוני עם עוניים ומדגישות את חוסר יכולתן של רשתות עניות לספק תמיכה וסיוע לחברים בהן. ממצא זה משמעותי במיוחד משתי סיבות מרכזיות: ראשית, ארגוני הסקטור השלישי אשר קמו ומלאו את החלל שמדינת הרווחה הותירה עם הצטמקותה, אינם מצליחים להציע מענה מיטבי למגוון הבעיות עמן מתמודדות המרואינות. שנית, לאור הממצא כי הורים קשישים- שהם עצמם נתמכים על ידי מדינת הרווחה- הופכים לרשת הביטחון האחרונה של נשים אלו. נראה כי נדרשים מחקרי המשך אשר יבחנו האופן שבו נסיגת מדינת הרווחה משפיעה על התארגנות של משפחות.